

AFRIT

Minjastofnun
Íslands

The Cultural
Heritage Agency
of Iceland

Suðurgata 39
101 Reykjavík

(354) 570 13 00

postur@minjastofnun.is
www.minjastofnun.is

Kennitala: 440113-0280

Alta
Ármúla 32
108 Reykjavík

Reykjavík 17. júlí 2018
MÍ201701-0126/6.00/ G.G.G.

Efni: Álfsnesvík við Þerneyjarsund, Reykjavík - fornleifar

Minjastofnun Íslands hefur borist erindi Alta dags. 4.7.2018 þar sem óskað er umsagnar um minjar við Álfsnesvík við Þerneyjarsund. Í erindinu kemur fram að Reykjavíkurborg vinnur að breytingu á skipulagi vegna afmörkunar lóðar fyrir efnisvinnslusvæði Björgunar. Erindinu fylgir skýrsla Borgarsögusafns (2018): *Fornleifaskráning á efnisvinnslusvæði við Álfsnesvík, Þerneyjarsundi*, ásamt greinargerð Alta (ó dags) um stöðu skipulags og framkvæmdarinnar. Afmörkun fyrirhugaðs athafnasvæðis er sýnd á mynd, þar sem einnig kemur fram fyrirhuguð lega Sundabrautar: *Drög að afmörkun lóðar fyrir athafnasvæði Björgunar í vinnslu*. Á annarri mynd er sýnd lega bráðabirgðavegtengingar við svæðið frá svæði Sorpu.

Í byrjun árs 2017 var Minjastofnun kynnt að fyrirhugað væri að flytja athafnasvæði Björgunar úr Elliðaársvogi og að verið væri að leita að nýju svæði fyrir starfseminna og að einkum væri litið til svæðis við Þerneyjarsund. Á fundi með fulltrúum Alta og Björgunar þann 8. febrúar 2017 vakti Minjastofnun athygli á því að á því svæði væru merkar menningarminjar og benti á að mikilvægt væri að kannaðir væru aðrir staðir. Fyrir lá skráning fornleifa sem birt er í skýrslu Minjasafns Reykjavíkur (139/2008): *Mat á umhverfisáhrifum Sundabrautar 2. Áfanga. Fornleifar á framkvæmdarsvæðinu*, og því var vitað um fornleifar við Þerneyjarsund og á Gunnunesi.

Á fundi með ráðgjöfum Alta þann 28. júlí 2017 var Minjastofnun kynnt að Álfsnesvík væri talin ákjósanlegt athafnasvæði fyrir Björgun. Minjastofnun fór þá fram á að fornleifaskráning frá 2008 yrði endurskoðuð og var Borgarsögusafn fengið til verksins. Skýrsla Borgarsögusafns þar sem birt er endurskoðuð fornleifaskrá barst Minjastofnun 20. júní 2018 og var til umræðu á fundi Minjastofnunar með verkefnisstjóra Alta og fulltrúa Björgunar 21. júní 2018. Á fundinum var kynnt tillaga í vinnslu að afmörkun lóðar Björgunar og bráðabirgðaaðkomuleið að henni.

Við endurskoðun fornleifaskrár, þar sem gerð hefur verið ítarlegri heimildakönnun hafa komið fram enn frekari upplýsingar um menningarminjar á Gunnunesi við Þerneyjarsund. Á jörðunum Sundakoti og Glóru hafa verið skráðar fleiri fornleifar en áður voru þekktar og með vettvangskönnun og uppmælingu sýnilegra fornleifa hefur fengist skýrari mynd af þeim menningarminjum sem þar er að finna. Vitað er að við Þerneyjarsund var verslunarstaður á síðmiðöldum sem er víða getið í heimildum. Á fyrri hluta 14. aldar hófst útflutningur á skeið sem var helsta útflutningsvara Íslendinga um langt skeið. Við Þerneyjarsund var

ein helsta útskipunarhöfn við innanverðan Faxaflóa og er talið að þar hafi verið stunduð verslun fram undir 1500.

Aukin vitneskja um minjar á Gunnunesi og við Álfsnesvík staðfestir að minjar á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði eru hluti af einstakri minjaheild sem hefur varðveist nær ósnortin. Þar er að finna minjar um verslun á síðmiðöldum og útveg og landbúnað fram á fyrri hluta 20. aldar. Borgarsögusafn metur varðveislugildi minjanna hátt eins og kemur fram í niðurstöðum skýrslunnar:

Á úttektarsvæðinu er að finna merkar sjávarútvegsminjar, leifar af átta fiskbyrgjum líklega frá þeim tíma þegar Þerneyjarsund var útflutningshöfn fyrir skreið á tímabilinu 1300-1500. Byrgin eru flest hringlaga grjóthlaðin og eru í vestanverðu Glóruholti, eitt þeirra er þó torfhlaðið (1894-7). Í byrgjunum var fiskur þurrkaður og/eða geymdur á meðan hann beið útflutnings. Minjasvæði Sundakots og búðasvæði verslunarstaðarins við Þerneyjarsund eru einstakar minjar og engu líkar í Reykjavík, bæði hvað varðar aldur minjanna og menningarlegt gildi þeirra og eru fiskbyrgin hluti af því.

Aðrar minjar á úttektarsvæðinu eru túngarður Glóru (1894-6), fjárhús (1894-1) og rétt (1894-15). Þessar minjar eru hluti af minjaheild á minjasvæði í Glóru sem er einstakt, einkum vegna þess að það myndar óraskaða heild og er góður fulltrúi fyrir hjáleigu frá 20. öld í nágrenni Reykjavíkur. Fáir staðir státa af svo heillegum minjum sem sýna heilt bæjarstæði. Röskun á þessum minjum á úttektarsvæðinu hefur áhrif á minjaheildir í Sundakoti og Glóru (Skýrsla 191, 2018, bls. 22).

Minjastofnun tekur undir það mat Borgarsögusafns að varðveislugildi minja við Þerneyjarsund, á Gunnunesi og við Álfsnesvík er hátt. Þar er að finna einstaka heild minja á svæði sem er nær óraskað.

Samkvæmt þeim gögnum sem Minjastofnun hafa verið kynnt er ljóst að á fyrirhuguðu athafnasvæði Björgunar við Álfsnesvík eru skráð átta fiskbyrgi sem talið er að hafi tengst verslunarstaðnum við Þerneyjarsund og að á reit sem afmarkaður er fyrir bráðabirgðaveg eru fornleifar sem tilheyra býlinu Glóru. Þá er ljóst að veglína Sundabrautar yfir Gunnunes þar sem gert er ráð fyrir mislægum gatnamótum sem hluta af framtíðar vegtengingu við athafnasvæði við Álfsnesvík myndi einnig raska mikilvægu minjasvæði.

Ljóst er að ef áform um að athafnasvæði Björgunar verði við Álfsnesvík ganga eftir myndi hluti af einstöku minjasvæði verða eyðilagt og gildi svæðisins rýrna verulega.

Svæðið í heild sem nær yfir vestanvert Gunnunes og Álfsnesvík, Þerney og Þerneyjarsund er einstakt og hefur mikla þýðingu fyrir sögu byggðar á Suðvesturlandi sem einn helsti verslunarstaður svæðisins um aldabil.

Með hliðsjón af því sem að ofan er rakið fellst Minjastofnun Íslands ekki á að athafnasvæði Björgunar verði við Álfsnesvík og mun beina þeim tilmælum til Reykjavíkurborgar að fundinn verði annar staður fyrir starfsemi fyrirtækisins.

Virðingarfyllst,

Guðný Gerður Gunnarsdóttir
minjavörður Reykjavíkur

Kristín Huld Sigurðardóttir
forstöðumaður

Afrit sent í tölvupósti:
Borgarsögusafn (minjavarsla@reykjavik.is)
Hrafnhildur Brynjólfsson (hrafnhildur@alta.is)